

مقدمه

همواره در جوامع بشری انسان‌هایی زندگی می‌کرده‌اند که گرچه دارای ظاهری سالم بوده‌اند، ولی نوعی تفاوت آشکار در اعمال و رفتار آنان نسبت به کردار رایج و متعارف افراد عادی جامعه وجود داشته است. این‌گونه افراد که در همه جوامع بشری و در میان پیروان همه ادیان و مذاهب، حضور داشته و دارند، بیش از حد متعارف در امور معمولی و روزمره سخت‌گیری می‌کنند؛ به همه چیز شک دارند، به کسی اطمینان نمی‌کنند و در بسیاری از امور زندگی کارهای خود را با تردید انجام می‌دهند. به این افراد که متأسفانه در جامعه اسلامی و حتی در میان شیعیان نیز یافت می‌شوند، افراد «وسواسی» گفته می‌شود.

فراگیر بودن بیماری وسواس و ارتباط تنگاتنگ آن با برخی بیماریها مثل افسردگی، حائز اهمیت است. قشر تحصیل‌کرده و افراد عادی هر دو نوع از وسواس‌های فکری یا عملی را داشته‌اند و زن و مرد، هر دو جنس، این بیماری و اختلال را تجربه کرده است و در هر دو جنس دیده می‌شود. متأسفانه این اختلال در کودک، نوجوانان، جوان و کهنسالان دیده شده است و همه قشرها را درگیر می‌کند.

وسواس، از آفتهای فراگیر، خطرزا و دین‌زداست. از این‌رو بازشناسی آن و جلوه‌های گوناگونش و آگاهی از شیوه‌های مبارزه با آن و درمان کسانی که بدان مبتلا گشته‌اند و راهکارهایی برای پیشگیری از ابتلا به آن، یکی از ضرورت‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی است. از آنجا که دین مبین اسلام، هیچ یک از معضلات و مشکلات بشری را بی‌پاسخ نگذاشته، و حتی برای اصلاح موارد بسیار جزئی هم راهکار ارائه کرده است، درمان وسواس را نیز رها نکرده و برای آن راهکارهای عملی و مفید دارد و بهترین راهکارها را در روایات ارزشمند ائمه

(علیه السلام) داریم و نیز سیره عملی و زندگانی آن عزیزان نیز راهکارهای مفید برای پیشگیری و درمان به ما ارائه می دهند. پس از نظر اسلام بیماری وسواس قابل پیشگیری و در صورت ابتلا قابل درمان می باشد، به شرط آنکه شخص وسواسی خود را بیمار بداند و درصدد درمان باشد و از اصرار بی جا در اعمال پرهیز نماید، چون لجاجت و عدم حرف شنوی بیماران موجب طولانی شدن درمان می شود و توصیه می شود به روانپزشک متدین هم مراجعه شود.

فصل اول:

کلیات و مفاهیم

گفتار اول: کلیات

۱-۱- تعریف و تبیین موضوع

در منابع اسلامی وسوسه یکی از اضداد یقین است که در لغت به معنای همه‌مه آمده است به صدای آهسته هم وسوسه می‌گویند و در اصطلاح به خطوراتی گفته می‌شود که به وسیله نفس و شیاطین جن و انس به قلب انسان وارد می‌شود. وسواس حالت روحی است که برای انسان پیش می‌آید و فرد را در اعتقادات و باورها و به تبع آن در اعمال دچار شک و تردید می‌نماید.

در روانشناسی وسواس یکی از اختلالات اضطرابی بوده و زمینه‌ساز اختلالات دیگری چون افسردگی می‌باشد. افراد مبتلا به این اختلال معمولاً گرفتار پریشانی شدید هستند و اغلب احساس درماندگی و ناتوانی دارند.

در واقع وسواس عامل خروج از اعتدال بوده و منجر به افراط و تفریط در اعتقادات و اعمال و رفتار می‌گردد تا جایی که انسان مومن را از دایره بندگی خدا خارج و به دام عبودیت شیاطین گرفتار می‌نماید و دنیا و آخرت او را تباه و خسران ابدی را برایش رقم می‌زند.

از سوی دیگر با توجه به شیوع و گستردگی این امر که هیچ فردی نیست که در معرض وسواس قرار نگیرد مَن يُطِيقُ إِلَّا تُحَدِّثُ نَفْسَهُ. که حتی انبیا و اولیاء و بزرگان دین مکرر از شر وسواس شیاطین جن به خدا پناه می‌بردند و آیات متعددی که اشاره به این امر و ضرورت استعاذه دارند و همچنین روایات زیادی که به این امر پرداخته‌اند منجر شد که بر آن شدیم تا در این تحقیق انواع وسواس عوامل و آثار و عواقب وسواس را از دیدگاه قرآن و روایات مورد بررسی قرار داده و استفاده از منابع موجود راهکارهایی برای پیشگیری و درمان آن ارائه دهیم.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

وسواس بیرون رفتن از مرز اعتدال و سلامت عقلی و روانی است که ساعتهای مختلف اعتقادی عملی و عبادی انسان را فرامی‌گیرد و از چنان شمولی برخوردار است که در احادیث آمده «مَن يُطِيقُ إِلَّا تُحَدِّثُ نَفْسَهُ» و این نشان می‌دهد که همه افراد در معرض وسوسه نفس و شیطان به طور عام و وسواسی به طور خاص می‌باشند. چنانچه خداوند می‌فرماید: «وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلْنَاهُ مَّا تُوَسَّوَسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ؛ انسان را خلق کرده‌ایم و از وسواس و اندیشه‌های نفس او کاملاً آگاهیم که از رگ گردن او به او نزدیک‌تریم».^۱

زیرا وسواس روح و جان را همزمان درگیر می‌کند و تمام زندگی فرد را تحت تاثیر و سلطه قرار می‌دهد. علاوه بر آسیبهایی که به جسم و روان و سرمایه و خانواده فرد می‌زند زمینه‌ساز بیماری‌های دیگری چون افسردگی و ... می‌باشد. وجود چندین آیه قرآن مجید و

^۱. سوره ق (۵۰)، آیه ۱۶.

۷۷. محمدی ری شهری، محمد، مترجم: حمیدرضا شیخی، میزان الحکمه، ج ۲، ح ۲۳۵،

چاپ سوم، دارالحديث، قم، ۱۳۸۱.

۷۸. مطهری، مرتضی، پانزده گفتار، چ چهاردهم، تهران، انتشارات صدرا، اسفند ۱۳۸۹.

۷۹. مطهری، مرتضی، تلخیص از آزادی معنوی، ج چهل و نهم، تهران، انتشارات صدرا،

خرداد ۹۰.

۸۰. مطهری، مرتضی، سیری در سیره نبوی، چاپ پنجاه و دوم، انتشارات صدرا، تهران،

شهریور ۱۳۸۹.

۸۱. مظاهری، حسین، اخلاق در خانه، ج ۲، چاپ پنجم، قم، انتشارات اخلاق، اسفند ۷۷.

۸۲. مظاهری، حسین، راهکارهای عملی درمان وسواس به انضمام احکام و استفتائات،

چاپ چهارم، موسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء (س)، ۱۳۸۹.

۸۳. مکارم شیرازی و دیگران، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۲۷، چ ۱۹، تهران، دارالکتب الاسلامیه،

۷۸.

۸۴. _____، تفسیر نمونه، ج ۱، چ ۱۹، تهران، دارالکتب الاسلامیه،

۷۸.

۸۵. _____، آیات اخلاقی برگزیده از کتاب اخلاق در قرآن،

تنظیم سیدحسن هاشمیان، علی اصغر همتیان، چاپ اول، انتشارات امام علی ابن

ابی طالب (ع)، قم، ۱۳۸۹.

۸۶. موسوی، یعقوب، سی گفتار اعتقادی، ج اول، زنجان، انتشارات دانش، زمستان ۸۸.

۸۷. میرشکاری، اصغر، آینه جمال، مجموعه نامه‌های عرفانی حضرت امام خمینی (ره)،

ج اول، تهران، انتشارات عادیات، خرداد ۱۳۸۷.

۸۸. نراقی، مهدی بن ابی ذر، علم اخلاق اسلامی، ج سوم، تهران، انتشارات حکمت، بهار

۱۳۷۷.

۸۹. نعیم آبادی، غلامعلی، نماز، زیباترین الگوی پرستش، ج دوازدهم، تهران، موسسه

فرهنگی انتشاراتی ستاد اقامه نماز، ۹۰/۶.

۹۰. نوبل، آلیس، زندگی بدون ترس، مترجم: بهروزان، گیله گل، چاپ اول، تهران،

انتشارات پیدایش، زمستان ۸۳.

۹۱. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱، بیروت لبنان، موسسه آل البيت

(ع)، الاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۸ قمری، ۱۹۸۷ میلادی.

۹۲. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۴، باب ۲۹، روایت ۴۷۳۴، موسسه

آل البيت (ع) لاحیاء التراث، بیروت، لبنان، ۱۴۰۸ قمری، ۱۹۸۷ میلادی.

۹۳. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۵، موسسه آل البيت (ع) لاحیاء

التراث، بیروت، لبنان، ۱۴۰۸ قمری، ۱۹۸۷ میلادی.

۹۴. نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۹، باب ۱۴۱، موسسه آل البيت (ع)

لاحیاء التراث، بیروت، لبنان، ۱۴۰۸ قمری، ۱۹۸۷ میلادی.

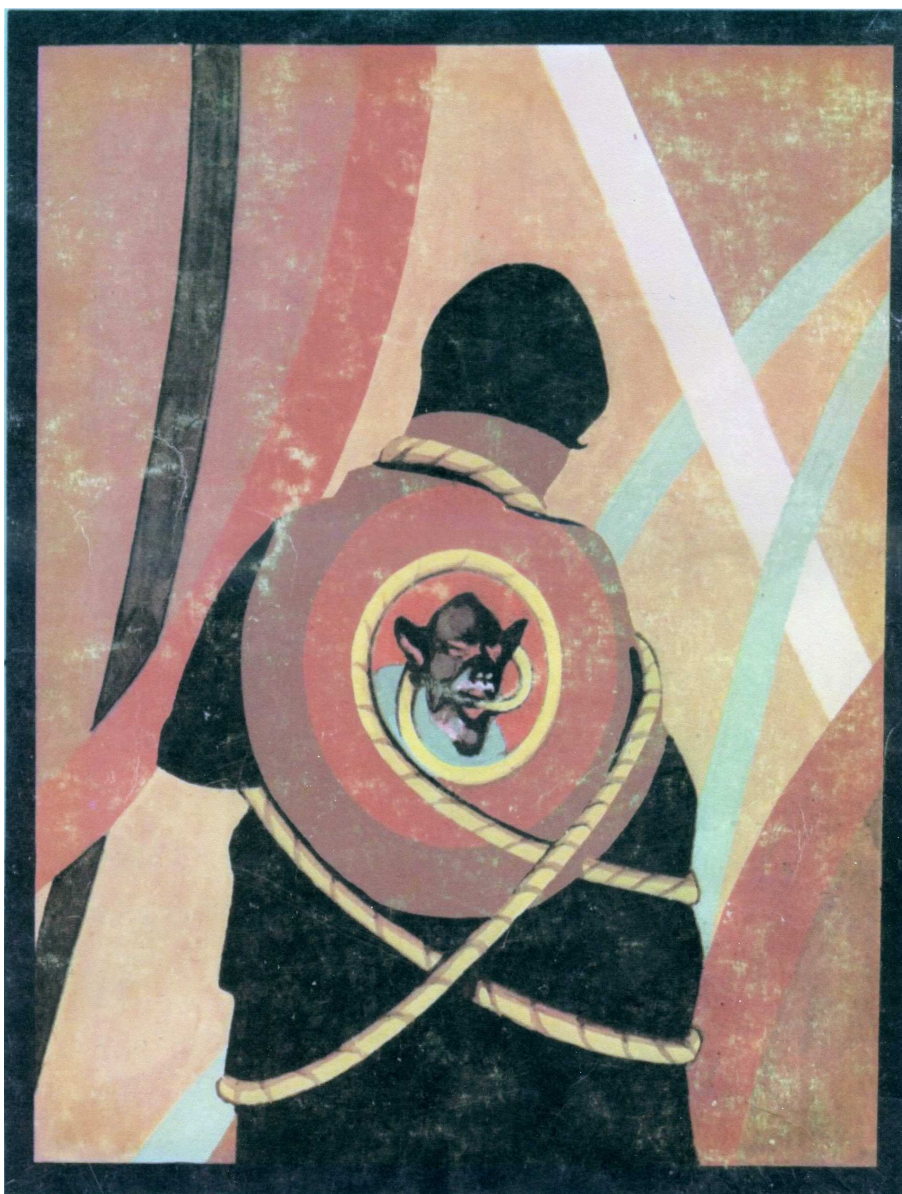
۹۵. وحیدی، محمد، احکام عمومی آموزشی، قم، مرکز نشر هاجر، ج اول، سال ۱۳۸۹.

* مقالات

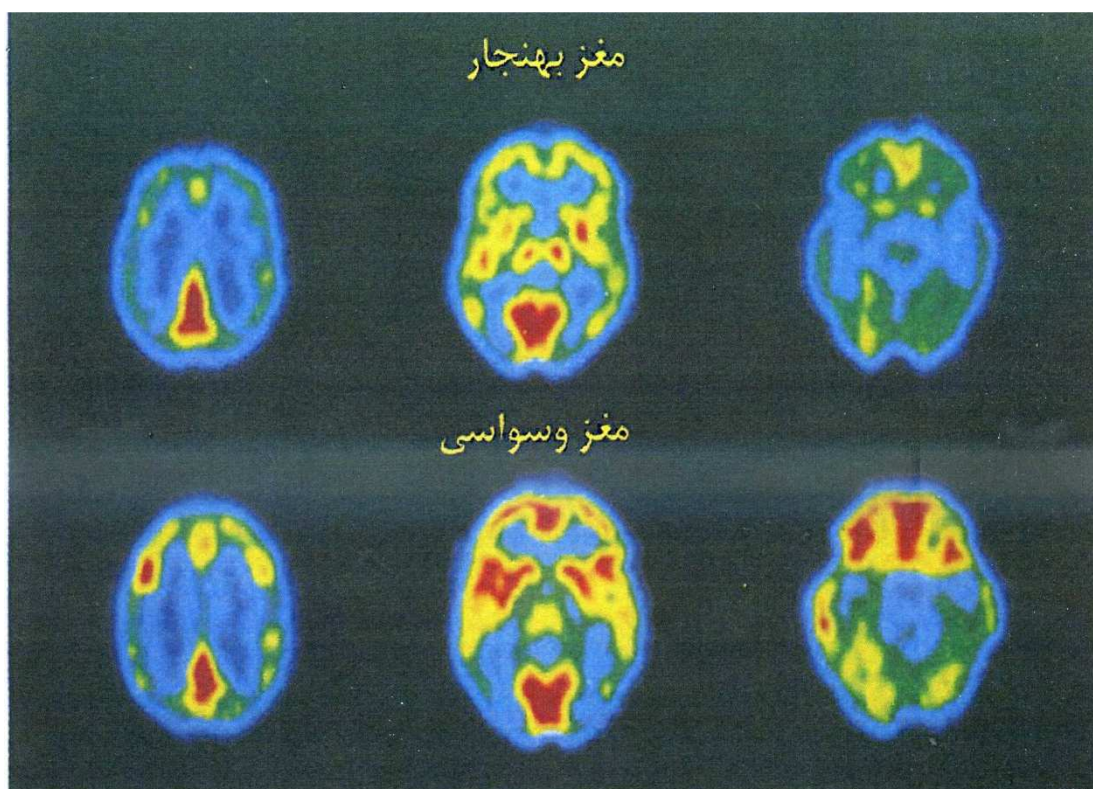
۱. عرفان، حسن، وسواس، آفت‌ها، درمان‌ها، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی قم،

۱۳۷۳.

۲. فقیهی، علی‌نقی، وسواس و درمان آن، سال ۷۹، تهران.

۱-۱- فرد وسواسی در دام وسواس خود به اسارت گرفته می‌شود.

۲-۱- تفاوت مغز فرد سالم در برابر مغز فرد وسواسی